

Van de Franschen te Nieuwpoort.

DOOR de welwillendheid van den E.H. Pavot, herder van Lombardzijde, wierd aan eenen vriend een uittreksel gegeven van den doopboek uit den franschen tijd, berustende in 't gemeenteboukhouderschap van dat vlek. Daar het wellicht van nutte kan zijn, 't zij voor de geschiedenis der streke waarvan het gewag maakt, 't zij ook voor de algemeene geschiedenis van den Franschen tijd in West-Vlaanderen, laten we hier de vertaling ervan met eenige ophelderingen volgen⁽¹⁾.

Ter eeuwige gedachtenis:

Dit jaar 1794, in deze herdnis of parochie van Lombardzijde stierven 47 inwoners, in de herdnis van Westende 63, te zamen 110. Enkel in de drie maanden, Hooimaand, Koornmaand en Herfstmaand, stierven in deze herdnis 27 menschen, en te Westende 40, dus 67; dit overtreft het gewoon getal der gestorvenen binnen drie jaar; want binst een gewoon jaar sterven in beide herdnissen slechts een twintigtal inwoners. Dit 'n zal niemand verwonderen, als men aanmerkt dat, van den 1^{en} in Hooimaand tot den 19^{en}, de legerscharen van Frankrijk, dat was 18000 man zoo men denkt, in deze herdnissen gelegerd en de grootste hitte en schaarschheid van water geleden hebben, terwijl zij Nieuwpoort omzettekden. Zij traden er den 19^{en} binnen, na de overgave der stad; de krijgslieden der bondgenooten welke ze belegerd hadden, namen zij gevangen ten getalle van 700; ze schooten ook al de fransche uitwijkelingen dood,

(1) In perpetuam rei memoriam.

Hoc anno 1794, in hac parochia de Lombardzijde defuncti sunt 47 et in parochia de Westende 63, in toto 110. Tribus solum mensibus Julii, Augusti et Septembris, in hac obiere 27 et in Westende 40, adeoque 67 quod excedit numerum communem per tres annos, cum anno communi in utraque parochia soleant solummodo mori 20. Nou mirum attendenti quod a 1^a Julii usque ad 19^m copioe militares natonis gallicoe in his parochiis numero 18000, ut putatur, castrametati fuerint in aestu gravissimo et aquoe penuria, obsessentes Neoportum, quod 19^a intrarunt per capitulationem, obsessis foederatorum militibus numero 700 in captivitate redactis, et omnibus gallia emigratis in et circa civitatem inventis numero 300 sclopeto occisis. Vix ulla hujus parochioe fuit domus, quin tormentorum bellicorum globis e civitate damnum passa sit, pluribus totum destructis. Hoec pastoralis domus per 38 globos 24 ponderum perforata luit, muri hujus horti praterea per 26 et Ecclesia per 28. Morbus epidemica, (ordinaria devastationis sequela) diarrhea tam sanguinolenta quam alia tot parochianos vita eripuit. Gratias Deo, unus solummodo, qui tormento bellico transfixus, absque sacramentis e vita discessit.

Van Maldeghem, pastor ia Lombardzijde.

die zij in en om de stad ten getalle van 300 vonden. Er was schier niet een huis in deze herdnis, of het had te lijden vanwege de kanonballen die uit de stad geworpen waren: verscheidene werden teenemaal vernietigd. Dit herdelijk huis, werd door 38 ballen van 24 pond doorboord; en de steenen omsluiting van dezen hof door 26, en de kerk door 28. Eene besmettelijke ziekte, (die gewoonlijk op de verwoesting volgt), de bloed- en onbloedige afloop, hebben toch zooveel inwoners het leven benomen. God zij gedankt, slechts éénen, door kogel getroffen, stierf zonder de H. Sakramenten ontvangen te hebben.
Van Maldeghem, herder te Lombardzijde.

1°/ Eene moeilijkheid ligt misschien in 't getal opgegeven dooden voor Westende. Immers LOD. ALLAEYS⁽¹⁾ spreekt van eenen hoop vrijwilligers die na de overgaaf van Nieuwpoort poogden weg te vluchten, maar te Westende door eene afdeeling dragonders verrast wierden en tot den laatsten man gedood. Dan zou het getal dooden nog merkelyk grooter geweest zijn. Wellicht moeten we aannemen dat Eerw. herder maar deze opgeteekend heeft die op zijn kerkhof begraven wierden of tot zijne onderdanen behoorden. 't En is niet onwaarschijnlijk! Of weet er daar iemand meer van? Waren er misschien maar eenige vluchtelingen? Daar in het algemeen de heer Allaey's maar op het einde van zijnen boek de geraadpleegde werken zonder verwijzingen aanduidt, is het ons moeilijk zijn gezegde op eene bijzonderheid na te onderzoeken. In alle geval is ons stuk voor die vermeldinge zekerlijk een bewijsgrond van gezag, 't komt trouwens van eenen ooggetuige: 't ware maar van het stuk uit te leggen.

2°/ Wat het beleg van Nieuwpoort aangaat, bij Allaey's⁽²⁾ alleen vonden wij iets over dien aanval, door de Franschen begonnen den 1sten in Hooimaand, den dag zelve dat Oostende in hunne macht gevallen was. Onze boeksteller is het eens met ons stuk over het aanvangen van 't beleg; hij 'n is zoo uitdrukkelijk niet meer, voor 't bestaken van de dagteekening der overgaaf. Immers op bl. 218 geeft hij daartoe den 19^{en} in *Koornmaand* aan: dit is, ons dunkens eene misse van den drukker, want, op bl. 247, zonder dat hij

(1) *Het Westland in den Franschen tijd*. Yper, 1898, bl. 247.

(2) *Het Westland in den Franschen tijd*. Yper, 1898, bl. 246-248.

den dag uitdrukkelijk aanwijst waarop de Franschen de stad zijn binnengetrokken, zegt hij dat men op den 18^{en} in *Hooimaand* de voorwaarden besproken heeft. Dat die maand aan te nemen valt, wordt betoond: eenerzijds door 't stuk dat wij aanhalen, (weswegen het, alles ingezien, ook moet geloofd worden, aangezien deze gebeurtenis door eenen ooggetuige niet kon ontgaan worden); en anderzijds door eene oorkonde van den Heer Allaey's op bl. 246 aangehaald, en waarin wij zien dat de Franschen op den 19^{en} in Hooimaand het zeewater, dat de bondgenooten gesteken hadden, eenen voet lieten afdalen. In deze daad steekt gewis een bewijs: eerst dat de Franschen toen al baas waren; en tweeds dat ze het nog niet lang 'n waren; want dit wateraftrekken zal ongetwijfeld een eerste werk geweest zijn, ingezien de groote moeilijkheid alzoo met hoog water in Nieuwpoort te geraken. Wij meenen dus te mogen den 19^{en} in Hooimaand stellen, als dag waarop de Franschen de stad binnentrokken.

Ze waren aangevoerd door den beruchten moorder en bevelhebber Vandamme die reeds in 1793 onze kusten veel schade had berokkend⁽¹⁾. Na een beleg van 19 dagen dus viel Nieuwpoort, het laatste toevluchtsoord der bondgenooten in Vlaanderen, in de handen der Franschen: nu waren deze overal aan 't bewind. Lijk wij het hooger vermeldden, 'n spreekt men over 't algemeen niet van dat beleg van bevelhebber Vandamme. Zoo b.v. vinden we in BORGNET⁽²⁾, NAMÈCHE⁽³⁾, DELPLACE, G.J.⁽⁴⁾, VANDEN-

- (1) Vgl. ALLAEYS. Ald. bl. 191, 218, 247; alsook eenen oproep der steden van 't Veurnsche, van den 4^{den} in Nieuwjaarmaand 1794, bij hem gedrukt op bl. 324.
- (2) *Histoire des Belges à la fin du XVIIIe siècle*. 2e éd. Bruxelles, 1861; II bd., bl. 307 'Pichegru, ne rencontrant plus de résistance en Flandre, où Cleyrfait était délaissé sans renforts, avait aisément conquis cette importante province'.
- (3) *Cours d'histoire nationale*. Louvain, Bd. XXVII (1891), bl. 414. 'Pichegru avait achevé sans combat la conquête de la Flandre où Cleyrfait était abandonné sans renforts'.
- (4) *La Belgique et la révolution française*. Louvain, 1895. Bl. 112. 'Pichegru achevait, sans coup férir, la conquête des Flandres.'

BERGH⁽¹⁾, GORTEBEECK⁽²⁾, enkel bondig weg dat Pichegru zonder groote moeilijkheden heel Vlaanderen veroverde.

Verder bij MICHAUD⁽³⁾ lezen we, op den naam 'Pichegru'⁽⁴⁾ dat men bijna geen tegenstand 'n miek in Vlaanderen; ald., op den naam van 'Vandamme'⁽⁵⁾, heeft men een woord over zijne werking omtrent Nieuwpoort. Nochtans is het moeilijk om te oordeelen over welk beleg hij handelt: immers, voor den volzin alhier onder opm. 7 aangehaald, spreekt hij van gebeurtenissen uit Zaaimaand 1794; en wat den aldaargestelden uitslag aangaat, alsdat hij zou teruggeslegen geweest zijn, zoo 'n daagt zijn zeggen blijkbaar niet op 't beleg waarvan wij spreken, maar eerder op dat van 1793⁽⁶⁾. Wat gezeid thans over al die aangehaalde boekstellers?⁽⁷⁾ Eerst en vooral dat het niet onwaarschijnlijk is dat ze malkaar

- (1) *De Fransche overheersching in België van 1792-1815*. Gent, 1900. Bl. 90: 'Jourdan was den 10ⁿ Juli te Brussel en trof daar samen met Pichegru die gansch Vlaanderen had veroverd'.
- (2) *De Fransche overheersching in België van 1792-1815*. Gent, 1900. Bl. 79. 'Generaal Pichegru van zijnen kant had bijna zonder slag of stoot van Vlaanderen bezit genomen. Den 5ⁿ Juli bevond hij zich te Gent'. (Volgens PR. CLAEYS, *Mémorial de la ville de Gand*, kwam hij in Gent, den 4ⁿ in Hooimaand. - Vgl. *Bien Public*, 3-XII-1901.)
- (3) *Dictionnaire de biographie universelle*.
- (4) 'La bataille de Fleurus, gagnée par Jourdan, décida du sort de la West-Flandre, et l'ennemi n'y fit presque plus de résistance.'
Door den slag van Fleurus was gewis 't lot van heel Belgenland beslist: de Oostenrijkers moesten het land uit; maar metterdaad 'n was Belgenland en Vlaanderen in 't bijzonder nog in hunne macht niet: men bood er ernstig wederstand, lijk we het met ons stuk betoonden.
- (5) 'Vandamme contribua également à la prise de Furnes; il investit Nieuport, mais il fut contraint de se retirer devant des forces supérieures et perdit une grande partie de son artillerie.'
- (6) Vgl. voor 1793, ALLAEYS, ald. bl. 191-192.
- (7) 2 andere welke wij geraadpleegd hebben 'n spreken niet of bijna niet van dien strijd in Vlaanderen. Zoo SEVENS TH. *Ons Vaderland tijdens de Fransche overheersching (1792-1802)*, Kortrijk, 1892 spreekt enkel van Fleurus en Brussel, op bl. 54; en SAMYN J., *De Fransche revolutie in Vlaanderen en in 't bijzonder te Thielt (1792-1802)*, Oostende, 1881 (De 2^e uitgave 'n hebben wij niet) geeft iets van Pichegru. maar, ingezien zijn doel, is 't bijzonderlijk aangaande 't geen op Thielt betrek heeft, op bl. 73-74.

nagekeken hebben: hunne woorden somtijds zelve schijnen die meeninge te wettigen. Aleventwel zou men misschien kunnen antwoorden: ingezien Pichegru het opperbevel voerde(1) NAMÈCHE ALD. BD. XXVII, BL. 402., konden de werkingen van Vandamme eenigzins aan hem toegeëigend zijn. Wij zeggen: In dezen zin zijn de boekstellers niet te verstaan: bij het verhalen van eenen strijd 'n handelt men gewoonlijk zoo niet. En een beleg van 19 dagen 'n is, meene 'k, zulk geene kleinigheid? Dat men ook niet zegge dat Pichegru Vlaanderen 'veroverd' had, en dat het na zijn vertrekken is dat men den strijd gehad heeft langs de kusten. Immers reeds streed men in 't Veurnsche als Pichegru zonder twijfel nog in Vlaanderen was. Maar die heeren boekstellers zullen in 't algemeen gesproken hebben, en daar Pichegru wezentlijk zonder groote moeilijkheden het grootste deel onzer streke veroverd had, 'n zal men dit deel van den strijd, als men het kende, niet in acht genomen hebben. Wat er ook van weze, daar drukken we den vinger op eene leemte; en die leemte diende in onze geschiedenis aangevuld, ingezien de tijdslenge binnen dewelke de strijd te Nieuwpoort, uitwijzens ons stuk, aangesleept heeft.

3°/ Ons stuk schat de bezetting van Nieuwpoort op 700 man, en 't getal gevangene uitwijkelingen op 300 man. Nopens die getallen kon de opsteller gemakkelijker bedrogen zijn dan nopens de andere bevestigingen: daar wij geene andere oorkonden bezitten ter vergelijkinge 'n kunnen wij niet oordeelen. Enkel doen we bemerken dat Allaey's (op bl. 218 en 247) slechts 80 van die uitwijkelingen telt, die, eerst te Pervyse in de kerke opgesloten, en, na eenige dagen, op bevel van Vandamme, te Oost-Duinkerke doodgeschoten wierden. Wie heeft er gelijk? Onsdunkens is ons stuk hier wat overdreven, want Allaey's schijnt er de namen en dus het recht getal van gezien te hebben.

4°/ De aanmerkingen uit ons stuk over het beschoten zijn van Lombardzijde, kunnen ook aanveerd worden. Immers,

toen men aldaar, in 't jaar 1900, het herdershuis herstelde, heeft men in den muur al den kant van Nieuwpoort eenen kanonbal, van nagenoeg het aangeduid gewicht, vinden zitten.

E.V.G.

Eerweerde Overste (Zuster Stanislas, St Jansput, Kortrijk)

JUBILÉ was rust te zeggen,
en den akker vage leggen,
voor een jaar, in 't joodsche land...;
neen, op U en past, eerweerde
Moeder, altijd vruchtbare eerde,
't woord niet wel, na mijn verstand!

Vijf en twintig jaar geslegen
hebt Gij oest en vrucht gedregen;
zoudt gij rusten, en voortaan
al uw werk een jaar verlaten,
- ons ten schade, wien ten baten? -
en ons ledig laten gaan!

Neen! De wilde zielenpakker,
neen de vijand is te wakker,
die bij donker, nachten gaat
zaaiende in de versche voren
onkruid, om het graan te smoren,
dat in ons te groeien staat!

Jubilé der joodsche streken,
die ons komt van ruste spreken,
die onvruchtbaarheid bediedt;
U en is 't niet dien wij kunnen
onze beste Moeder junnen:
zoo en jubileer zij niet!